

MICHAŁ PRZEŹDZIECKI, WITOLD MIGAL, MACIEJ KRAJCARZ, KATARZYNA PYŻEWICZ

ĆMIELÓW, ST. 95 („MAŁY GAWRONIEC”), WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE. BADANIA W ROKU 2009 (PL. 100)

W dniach 04.08–16.09.2009 r. na stanowisku 95 – „Mały Gawroniec” (AZP 85-71/43) w Ćmielowie, gm. *loco*, pow. ostrowiecki, woj. świętokrzyskie, przeprowadzone zostały archeologiczne badania wykopaliskowe.

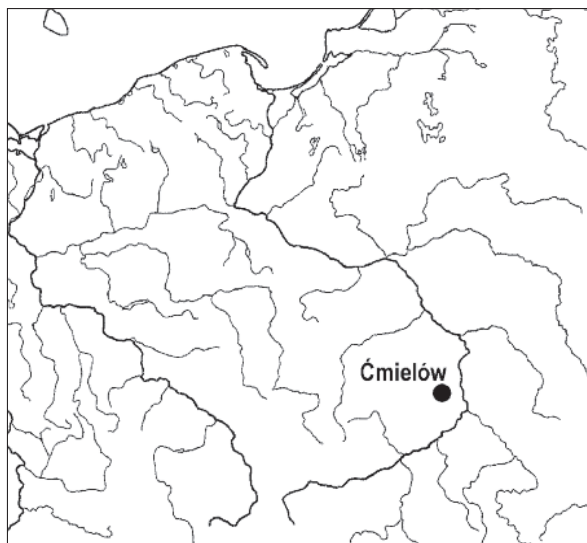
Pracami kierował mgr Michał Przeździecki z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego przy wsparciu dr Katarzyny Pyżewicz z Instytutu Prahistorii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i mgr. Witolda Migala z Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. Ponadto w badaniach udział wzięli studenci wymienionych placówek naukowo-badawczych. Prace wykopaliskowe sfinansowane zostały ze środków IA UW, PMA w Warszawie oraz Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich, Oddział w Warszawie.

Stanowisko Ćmielów 95 („Mały Gawroniec”) zlokalizowane jest na północnym skraju Wyżyny Sandomierskiej, w widłach rzek Kamiennej i Przepaści, na granicy dwóch, różnych pod względem budowy geologicznej i krajobrazu, mezoregionów fizycznogeograficznych – Wyżyny Sandomierskiej oraz Przedgórze Ilżeckiego (KONDRACKI 2002: 270, 272–273, 277–278).

„Mały Gawroniec” to lokalna nazwa, dobrze wyodrębniającego się w krajobrazie, lessowego cypla, położonego ok. 300 m na południe od głównej linii zabudowań Ćmielowa (Ryc. 1, 2).

Stanowisko odkryte zostało wiosną 2004 r. w trakcie badań weryfikacyjnych, prowadzonych metodami prospekcji powierzchniowej i szurfów sondażowych. Od 2005 r. na „Małym Gawroncu” prowadzone są systematyczne prace wykopaliskowe w ramach szerszego projektu, realizowanego wspólnie przez IA UW oraz PMA w Warszawie, pt. „Badania nad osadnictwem górno- i późnopaleolitycznym północnego obrzeżenia Wyżyny Sandomierskiej”¹.

Dotychczasowe prace na stanowisku koncentrowały się na rozpoznaniu unikatowych pozostałości obozowiska kultury magdaleńskiej (PRZEŹDZIECKI I IN., w druku). Należy przy tym zaznaczyć, iż działania te, choć realizowane programowo, miały charakter badań ratowniczych na stanowisku zagrożonym z jednej strony postępującą erozją stokową, której towarzyszy powstawanie wąwozów, głęboznic oraz osuwisk, z drugiej zaś czynnikami antropogenicznymi, takimi jak głęboka orka czy „dzikie” wybierzyska skały lessowej. Nie bez znaczenia jest również

fakt, iż obszar stanowiska znajduje się w bezpośrednim pobliżu wciąż rozrastającej się strefy zabudowy Ćmielowa. Prawdopodobnie więc była to ostatnia szansa przeprowadzenia całościowych i dokładnych badań.

Efektom dotychczasowej aktywności badawczej, uwzględniając sezon 2009, jest rozpoznanie powierzchni 4,15 ara (Ryc. 2). W obrębie 21 założonych wykopów pozyskano ponad 17,5 tys. artefaktów, przeważnie krzemienych i kamiennych, choć zarejestrowano również znaczną ilość fragmentów ceramiki. Na wyróżnienie zasługuje obecność 7 obiektów, przy czym 3 z nich to pozostałości konstrukcji paleolitycznych.

W związku z tym, iż na sezon 2009 zaplanowano ukończenie pięcioletniego programu badań stanowiska, prace były w znacznej mierze kontynuacją podjętych wcześniej działań.

W celu skartowania geozagrożeń na stokach wykonano dwie mapy dokumentacyjne: (1) mapę procesów geodynamicznych, z rozróżnieniem procesów aktywnych, procesów nieaktywnych od kilku lat i procesów nieaktywnych od ponad 10 lat; (2) mapę pokrywy roślinnej, z uwzględnieniem obecności i gęstości darni oraz rozmieszczenia gatunków drzew.

Geologiczne prace terenowe pozwoliły również na stwierdzenie obecności i określenie zasięgu leja sufozyjnego

¹ Por. artykuł M. Przeździeckiego, W. Migala i K. Pyżewicz, pt. *Badania nad osadnictwem paleolitycznym północnego obrzeżenia Wyżyny Sandomierskiej*, w tym tomie, s. 27–34.

oraz lokalizację późnoglacialnych gleb kopalnych, zachowanych w obrębie leja. Tym samym określono obszar potencjalnego występowania poziomów magdaleńskich. Ponadto szczegółowo określono zagrożenia geodynamiczne dla stanowiska, z których najważniejszymi są obrywy oraz spęływanie i erozja żłobinowa. Stwierdzono, że główne źródło geozagrożeń leży w niewłaściwej gospodarce zadrzewieniem stoków wzgórza.

Zakończono rozpoczętą w 2008 r. eksplorację obiektu kultury grobów kloszowych, zlokalizowanego na północno-wschodnim skraju stanowiska i oznaczonego nr 7. Strop tego obiektu zarejestrowany został ok. 25 cm poniżej współczesnej powierzchni gruntu, na styku poziomu akumulacyjnego oraz poziomu eluwalnego gleby typu zdegradowany czarnoziem. Obiekt manifestował się w planie jako elipsoidalne, brunatnoszare zaciemnienie, wydłużone na osi SW-NE, o wymiarach 190×220 cm; w przekroju miał kształt nieckowaty, zaś jego głębokość nie przekraczała 40 cm. W wypełniku obiektu, stanowiącym mieszankę lessu oraz silnie rozmytej spalenizny lub materii organicznej, zarejestrowano ponad 400 fragmentów ceramiki oraz pojedyncze zabytki krzemienne.

Za pomocą serii szurfów sondażowych XV–XVIII (ich eksplorację rozpoczęto już w sezonie 2008) rozpoznano sytuację na wschodnim i zachodnim stoku pagórka oraz w strefie jego kulminacji. O ile obserwacje profili potwierdziły przypuszczenia co do przebiegu i zasięgu poziomów gleb kopalnych, o tyle niezwykle skromna ilość zabytków po wschodniej stronie wyniesienia był dla nas zaskoczeniem. Wyniki tych badań wskazują na konieczność weryfikacji wcześniejszych ustaleń dotyczących zasięgu stanowiska, opartych wyłącznie na analizie dyspersji materiału powierzchniowego. W świetle poczynionych obserwacji wydaje się, iż zarówno osadnictwo paleolityczne, neolityczne,

jak i z wczesnej epoki żelaza koncentrowało się raczej w północno-zachodniej części cypla.

Pozyskano serię prób sedimentów do analiz laboratoryjnych, w celu identyfikacji obecności osadów wulkanicznych – *tephra sediments*. Próby pobrane zostały przez prof. Clive'a Gamle'a i dr. Ruperta Housleya z Royal Holloway University of London w obrębie dwóch specjalnie w tym celu przygotowanych szurfów XX i XXI.

W wyniku eksploracji wykopów XVIII–XXI pozyskano inwentarz interesujących 2235 zabytków, w tym: 1089 krzemieni, 938 fragmentów ceramiki, 201 zabytków kamiennych, 4 bryłki ochry, 2 fragmenty kości zwierzęcych i 1 monetę (boratynkę). Zdecydowana większość artefaktów odkryta została w strefie przypowierzchniowej, w oraniu lub podglebiu, a tylko nieliczne – nie tworzące jednak wyraźniejszych skupień – w poziomie eluwalnym.

Mgr Michał Przeździecki
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
m.przezdziecki@uw.edu.pl

Mgr Witold Migal
Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie
awmigal@wp.pl

Dr Maciej Krajcarz
Instytut Nauk Geologicznych
Polska Akademia Nauk
mkrajcarz@twarda.pan.pl

Dr Katarzyna Pyżewicz
Instytut Prahistorii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
kpyzewicz@gmail.com

Literatura

KONDRACKI, J.

2002 *Geografia regionalna Polski*, Warszawa.

PRZEŹDZIECKI, M. I IN.

w druku M. Przeździecki, W. Migal, M. Krajcarz, K. Pyżewicz, *Obozowisko kultury magdaleńskiej na stanowisku 95 „Mały Gawroniec” w Ćmielowie, pow. ostrowiecki, woj. świętokrzyskie, „Światowit” VII (XLVIII)/B (2006–2008).*

MICHAŁ PRZEŹDZIECKI, WITOLD MIGAL, MACIEJ KRAJCARZ, KATARZYNA PYŻEWICZ

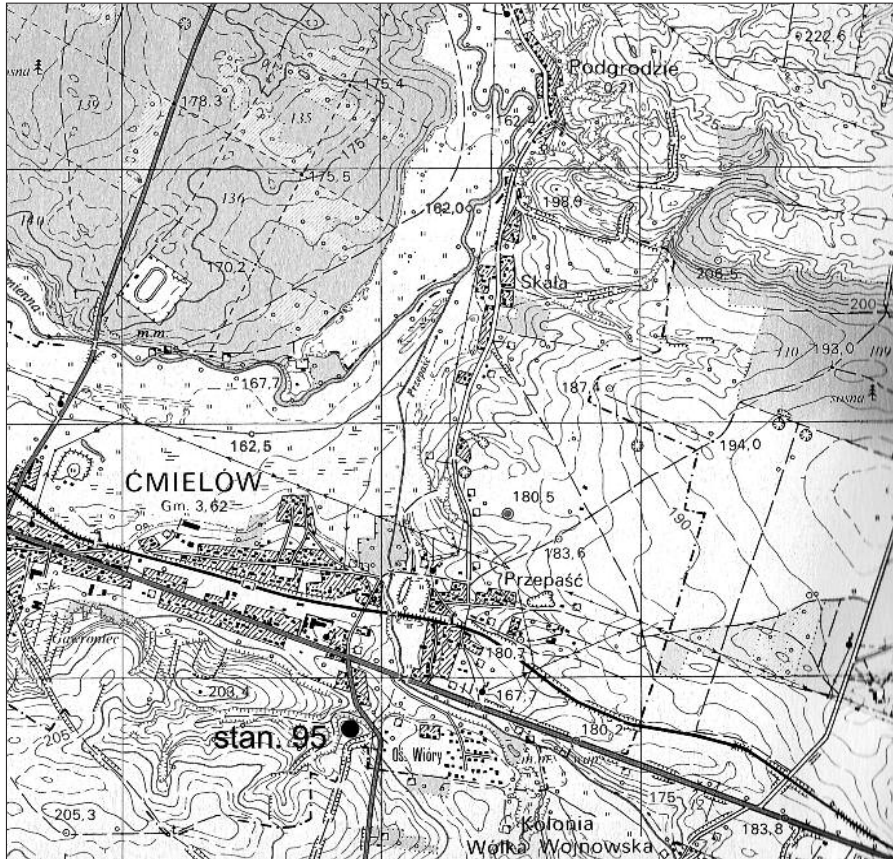
ĆMIELÓW, SITE 95 (“MAŁY GAWRONIEC”), THE ŚWIĘTOKRZYSKIE VOIVODESHIP. EXCAVATIONS IN 2009

The archaeological site No. 95 (“Mały Gawroniec” Hill) in Ćmielów is located in the area of the town of Ćmielów. It lies on a loess inselberg, in the valley of the River Przepaść. The site was discovered in Spring 2004. It yielded the unique remains of a Magdalenian camp. The results of the fieldwork in season 2009 are: preparation of

special maps focused on natural and anthropogenic threats to the site; recognition of a range of fossil suffosion pans, and a position of paleosoils' levels; excavation in the south-eastern part of the site; and gaining of a collection of 2235 artefacts.

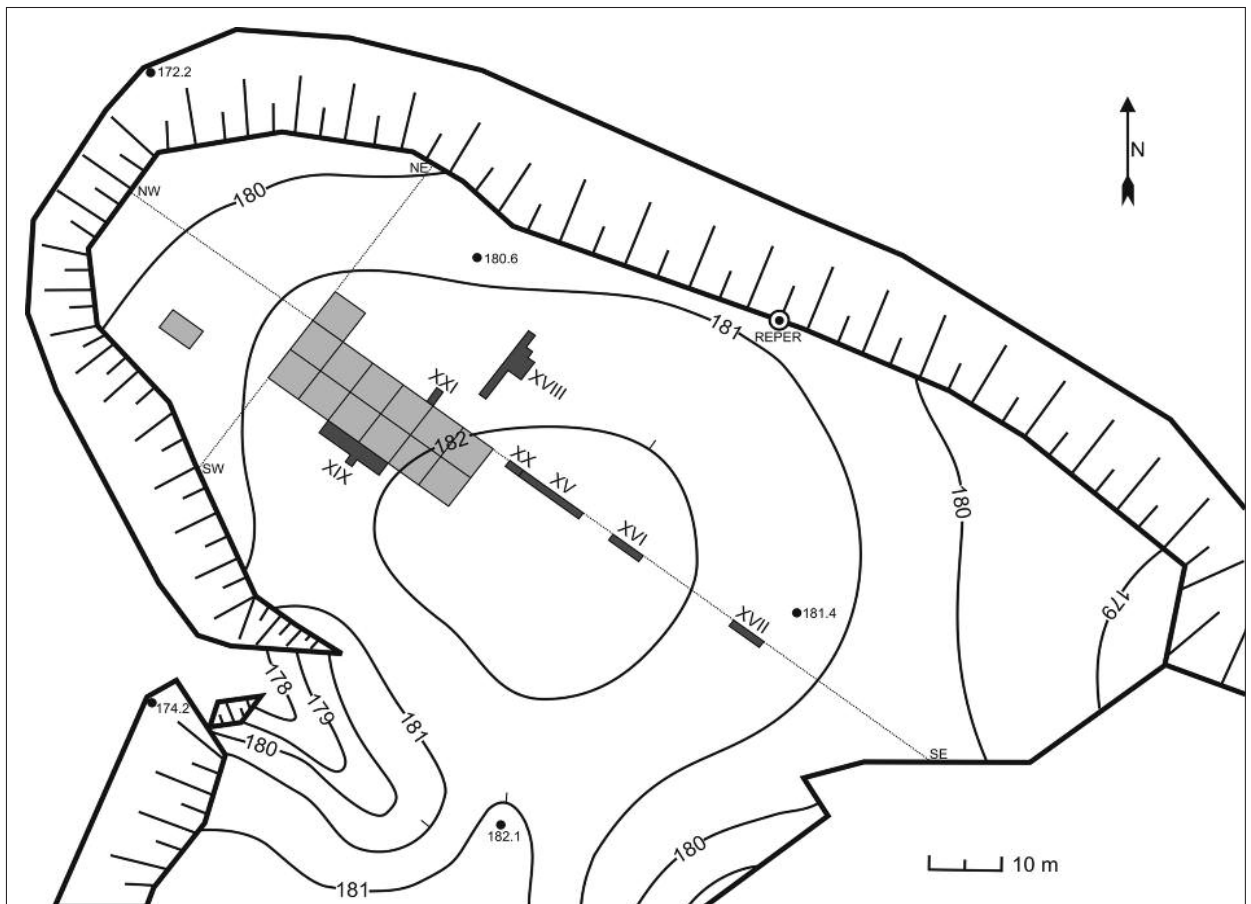
Translated by Grzegorz Żabiński

PLANSZA 100

Ryc. 1. Lokalizacja stanowiska 95 „Mały Gawroniec” w Ćmielowie, woj. świętokrzyskie.

Fig. 1. Location of Site 95 “Mały Gawroniec” in Ćmielów.

Ryc. 2. Plan sytuacyjno-wysokościowy stanowiska 95 „Mały Gawroniec” z zaznaczonym obszarem badań w latach 2005–2008 (kolor jasnoszary) i w 2009 r. (kolor ciemnoszary).

Fig. 2. Situation and topographic plan of Site 95 “Mały Gawroniec” with the marked area of excavations in 2005–2008 (light grey) and in 2009 (dark grey).